

УДК 343.9

Пивоваров Володимир Володимирович –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Volodymyr V. Pyvovarov –

candidate of juridical sciences, associate professor,
assistant professor of the department of criminology and
criminal executive law,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77, Pushkinskaya str., 61024, Ukraine, Kharkiv)

Детермінаційні комплекси корпоративної злочинності

У статті з позицій соціального детермінізму розглянуто питання детермінації злочинності взагалі і сучасної корпоративної злочинності зокрема. Визначено детермінаційні рівні і комплекси корпоративної злочинності. Окреслено перспективи і напрями досліджень обумовленості корпоративної злочинності.

Ключові слова: кримінологія, детермінізм, детермінація злочинності, детермінація корпоративної злочинності.

В статье с позиций социального детерминизма рассмотрен вопрос детерминации преступности в целом и современной корпоративной преступности в частности. Определены детерминационные уровни и комплексы корпоративной преступности. Высветлены перспективы и направления исследования причинности корпоративной преступности.

Ключевые слова: кримінологія, детермінізм, детермінація преступности, детермінація корпоративной преступности.

V. V. Pyvovarov Determining Complexes of Corporate Crime

From the point of social determination, the article deals with determination of crime in general and current corporate crime in particular. Determining levels and complexes of corporate crime have been identified. Future research on corporate crime are highlighted.

It is mentioned that corporate crime, mostly of big enterprises that have large assets in their turnover, can potentially cause more damage to the society than majority of other types of crime. Foreign scholars highlight an extremely high “price” of corporate crime and mention that these crimes altogether cause more damage than violent and profit-motivated crimes.

In earlier works corporate crime was not addressed as an independent phenomenon. It was considered as a partial and quite rare manifestation of crime which can be seen in capitalist economy. That is why determination complexes of corporate crime were not researched. In the understanding of national criminal law the factors, which were found and described, were not as independent as the categories of criminality in the economic sphere.

The definition “corporate crime” covers all crimes committed on behalf and (or) in favor of corporate body. This activity is carried out by individuals, who exercise their rights and perform duties of corporate body, or other employees who act within their competence. At the same time criminal liability is possible for both criminal body and individual.

Determining complexes are divided into economic, social, moral, psychological, negative, organizational, managerial and other criminogenic factor complexes.

Special attention is drawn to social and collective determinants. These factors are always essential within the entire criminality but their determining influence on corporate crime is successfully disguised. It can be explained by the fact that these factors exist out of the mechanism of economic activity of corporations. There are preconditions to think that the activity of corporations makes the sphere and everyday life of people. It can be an aggressive and imperative commercial “buy or you are not in trend”, propaganda “consumption for consumption” etc.

The article deals with each determining complex. The conclusion about necessity to resolve further issues of corporate crime has been drawn.

Keywords: *criminology, determinism, determination of crime, determination of corporate crime.*

Постановка проблеми. Корпоративна злочинність, як злочинність здебільшого великих підприємницьких організацій, що мають в своєму фінансовому обігу значний капітал, потенційно здатна завдавати більш суттєвої шкоди суспільству, ніж більшість інших видів злочинних посягань. Зарубіжні науковці підкреслюють надзвичайно високу «ціну» корпоративної злочинності, стверджуючи, що сукупність цих злочинів завдає шкоду більшу, ніж всі насильницькі та корисливі злочини [1]. У той же час акцентується увага на питаннях складнощів боротьби із корпоративною злочинністю з причини недостатньої дослідженості її природи. Сукупність вищевказаних обставин вказує на необхідність детального дослідження феномену корпоративної злочинності. Особливо актуальним є дослідження детермінації корпоративної злочинності в цілому, та окремих рівнів її детермінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремими питаннями факторів детермінації корпоративної злочинності останніми роками займалися вітчизняні і зарубіжні науковці: О.Ю. Антонова, О.М. Ведернікова, Дж. Коулман, К. Бартол, І.Б. Михайловська, О.Г. Кальман, В.М. Попович, Г.Ю. Дарнопих, А.М. Бойко, В.В. Пивоваров та інші. Загальнотеоретичне підґрунтя досліджень вітчизняних науковців склали праці таких відомих науковців-теоретиків, як І.М. Даньшин, В.В. Голіна, В.Н. Кудрявцев, В.Е. Емінов, О.М.Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, А.П. Закалюк, та ін. В той же час, слід констатувати недостатній рівень дослідженості питань детермінації корпоративної злочинності в світовій кримінологічній науці, та відсутність комплексних профільних досліджень у вітчизняній кримінології.

Невирішені раніше проблеми. У працях вищевказаних вчених, які побачили світ здебільшого у другій половині ХХ сторіччя, за традицією того часу корпоративна злочинність як самостійне явище не окреслювалась, а розглядалась як частковий і доволі рідкісний прояв злочинності, що подекуди (не масово) спостерігається у сферах економічного обігу країн капіталістичного укладу економіки. Тому дослідженню детермінаційних комплексів корпоративної злочинності достатньої уваги не приділялось, а виявлені та описані фактори не вирізнялись якісною самостійністю порівняно із категоріями злочинності у сфері економіки в її класичному розумінні вітчизняного кримінального права. Однак суспільно-політичні, правові реалії нашої держави та обраний нею шлях державного розвитку нагально потребують комплексного дослідження рівнів детермінації корпоративної злочинності в цілому, та конкретних детермінант, що виокремлюють її серед загального масиву злочинності. Слід абстрагуватись від загально-знеособленого переліку факторів детермінації інших злочинів, що вчиняються без мети підтримки інтересів певної корпорації.

Метою статті є визначення загальнотеоретичних підходів до розмежування рівнів детермінації злочинності із наступним виокремленням детермінаційних комплексів корпоративної злочинності. Теоретичне й практичне значення статті полягають у формулюванні висновків, які можуть бути використані для вдосконалення законодавства в сфері запобігання та протидії корпоративній злочинності, створення системи ефективної боротьби з нею шляхом зменшення впливу та, по можливості, часткового усунення як детермінаційних комплексів загалом, так і конкретних причин та умов, що обумовлюють

вчинення окремих корпоративних злочинів зокрема.

Виклад основного матеріалу. У найзагальнішому значенні поняття детермінації відображає діалектичну суттєву властивість реального буття — загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ, процесів. Відповідно до цього детермінація злочинності — це вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона й обумовлена.

Відштовхуючись від цих позицій, кримінологічна детермінація часто розуміється як прояв трьох основних видів зв'язку: причинного, зумовленого та функціонального. Причинний зв'язок є зв'язком генетичним, і причина сама по собі вже породжує наслідок. Умова — це явище, яке формує причину чи створює можливість її дії, і цей зв'язок з наслідком є зумовленим. Функціональний зв'язок явищ полягає в тому, що зміна в одному ряді явищ спричиняє зміни в іншому ряді явищ [2, с.33-34].

Традиційно основними видами детермінант злочинності виділяються причини та умови. Розглядаючи основні причини та умови злочинності, слід мати на увазі, що вони пов'язані з багатьма соціальними явищами і процесами. Якщо неможливо визначити, який саме зв'язок існує між якимось явищем та злочинністю, найчастіше використовують категорію «криміногенні фактори». Криміногенні фактори — це родові поняття, яке включає в себе всі види криміногенної детермінації [3, с.32]. Такий підхід є найбільш поширеним і цитованим у кримінологічній літературі (І.М. Даньшин, О.М. Джужа та ін.). Причина його популярності, вважаємо, доволі зрозуміла: простота і універсальність. Він відповідає потребам дослідження особливостей детермінації злочинності в цілому і більшості видів злочинів та конкретних злочинних проявів. Слід зазначити, що злочинність і злочинні прояви — це явища різного порядку: злочинність є явищем соціальним, тому й детермінанти злочинності мають здебільш соціальний характер. Злочин — явище індивідуального рівня, у вчиненні якого значну роль відіграють особистісні елементи, а також індивідуальні біопсихологічні властивості, особисті умови буття, середовища, конкретної життєвої ситуації.

В той же час, в літературі пропонується декілька інших підходів класифікації рівнів детермінації та причинності злочинності. Заслугує на увагу пропозиція розглядати причини злочинності на різних рівнях абстракції. Нижчим є психологічний (індивідуальний) рівень. На ньому вивчаються психологічні причини скоєння злочину конкретними особами. При цьому загальною причиною злочинної поведінки на індивідуальному рівні є недостатня соціалізація особи, тобто неповне засвоєння нею норм соціального життя, слабка адаптованість до оточуючого середовища. На наступному — соціологічному рівні, вже розглядаються причини цієї недостатньої соціалізації особи. Такими причинами є пороки та недоліки соціальної системи. Вищим щодо соціологічного рівня є філософський, на якому ми отримуємо відповідь на питання про причини негативних явищ в суспільстві в цілому [4, с.111]. Така класифікація, на нашу думку, є вельми плідною, однак до її недоліків слід віднести певну складність використання у науково-практичному дослідженні.

Заслугує уваги думка А.П. Закалюка, який вважає, що злочинність та її діяльнісні прояви — елементи систем різного рівня: перша — це система високого узагальнення та певної соціальної абстракції, друга — прояв елементів індивідуального рівня. Так само і детермінанти цих комплексів елементів (суспільного і індивідуального) знаходяться на різних рівнях узагальнення. Під час узагальнення останніх на соціально-суспільному рівні, певна річ, деякі індивідуальні детермінанти не виявляються у незмінному вигляді, окремі їх особливості зовсім не проявляються, але належні їм якісні ролі в системі детермінації та механізми співвідношення у детерміністичному процесі не змінюються. Взаємозв'язок між ними характеризується філософською закономірністю співвідношення між загальним і окремим. Між ними знаходиться й особливе, що відтворює детермінацію окремих видів злочинності [5, с.200-202].

Зважаючи на вищевикладені точки зору, погодимось, що корпоративна злочинність (як суспільне явище), конкретний корпоративний злочин (індивідуальний акт, чи акт співучасті індивідів) — явища суть різного порядку. При їх

дослідженні слід використовувати детермінаційні схеми різного рівня узагальнення.

При розгляді корпоративної злочинності – «явища», передусім необхідно виділяти криміногенні фактори та їх групи, які називаємо «детермінаційні комплекси». На рівні ж одиначного злочину можна і слід встановлювати причинно-наслідкові комплекси (причини, умови, конкретні життєві ситуації та інші різновиди впливу зовнішнього середовища на особу) [6, с.4].

Приступаючи до окреслення і з'ясування змісту детермінаційних комплексів, слід визначитись із поняттям «корпоративної злочинності». Існують декілька підходів до розуміння корпоративної злочинності. З огляду на те, що проблема визначення поняття «корпоративна злочинність» не є метою статті, зупинимось на визначенні, яке вважаємо найбільш прийнятним для розуміння досліджуваного явища в межах цієї статті.

Вважаємо цілком прийнятним запропоноване О.Ю. Антоною визначення, згідно з яким корпоративна злочинність розуміється як відносно масове, історично мінливе, суспільно небезпечне явище, що складається із сукупності злочинів, скоєних з метою досягнення економічних і (або) інших вигод корпоративними утвореннями на території певної держави (групи держав) або регіону в той чи інший проміжок часу [7, с.51-55].

На нашу думку, в цілях з'ясування групових детермінант недоцільно відносити до предмету дослідження корпоративної злочинності злочини, що скоєні працівниками корпоративних утворень в своїх власних інтересах, а також включати до обсягу поняття «корпоративна злочинність» так звану «білокомірцеву злочинність» у її узагальненому, публіцистичному розумінні (злочини працівників розумової праці, службовців, чиновників, працівників апарату управління, менеджерів, інженерно-технічного персоналу).

Отже, поняттям «корпоративна злочинність» охоплюється вся сукупність злочинів, скоєних від імені та (або) в інтересах корпоративного утворення. Така протиправна діяльність здійснюється фізичними особами, які реалізують права та обов'язки корпоративних утворень, або іншими працівниками, що діють у

межах своїх службових повноважень. При цьому кримінальна відповідальність корпоративного суб'єкта злочину не виключає відповідальності індивідуальних суб'єктів злочину і навпаки. Звідси, зокрема, робимо висновок, що «білокомірцева» і корпоративна злочинність - це два взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих, але не тотожних явища. «Білокомірцева злочинність» є частиною корпоративної злочинності лише в частині тих злочинів, що скоєні з метою досягнення економічних або інших вигод корпоративними утвореннями, тобто в інтересах корпорацій.

Загально окреслюючи детермінаційні комплекси корпоративної злочинності, розподіляємо їх на *економічні, соціально-колективні, морально-психологічні, негативно-правові, організаційно-управлінські та інші криміногенні факторні комплекси* (зокрема, до останніх належать фактори самодетермінації злочинності, інколи - специфічні природно-кліматичні умови, соціально-політичні зрушення тощо).

На обґрунтування запропонованого поділу детермінаційних груп, наведемо деякі думки і висновки зарубіжних вчених-кримінологів щодо природи та причин корпоративної злочинності.

Так, кримінологи США та інших зарубіжних держав достатньо прискіпливо вивчають причинність злочинних корпоративних проявів, а в університетах США та ЄС викладаються навчальні курси «Корпоративна злочинність і корупція» або ж подібні. В зарубіжних кримінологічних доктринах є доволі цікаві підходи до пояснення детермінації корпоративної злочинності.

Для ілюстрації наведемо точку зору Т. Р. Young, яка, на наш погляд, найбільшою мірою узагальнює сучасні погляди західних кримінологів у зазначеному питанні. Так, Т. Р. Young в роботі «Corporate crime: transpersonal ways to steal» вказує на три рівні причинності, які працюючи разом, спричиняють явище корпоративної злочинності:

1. Соціально-психологічний рівень (структура особистості співробітників корпорації);

2. Організаційний рівень (внутрішня організація корпорації);

3. Макро-структурний рівень (як працює система причинності корпоративної злочинності в цілому).

Т. R. Young зазначає, що необхідно акцентувати увагу на макро-структурному рівні, бо він визначає в кінцевому результаті два нижчі рівня. Науковець вважає, що є кілька взаємопов'язаних характеристик капіталізму як системи організації суспільства, яка, незважаючи на свої позитивні риси, продукує корпоративні злочини. Автор наголошує увагу на суперечливому характері капіталізму та економічних відносин при капіталізмі як причині існування та відтворення корпоративної злочинності.

Розвиваючи ідею, Т. R. Young називає такі економічні фактори, що продукують корпоративну злочинність:

- тенденція падіння рівня прибутку;
- тенденція економічної кризи;
- відсутність регулювання конкуренції (цей фактор пояснюється автором так: при чесній конкуренції залишається менше суб'єктів, ті що не витримують її можуть вибирати злочинні шляхи вирішення корпоративних проблем) ;
- накопичення і зосередження багатства [8].

Окремо слід звернути увагу на такий фактор, як накопичення і зосередження багатства. Автор вказує на те, що великі корпорації внаслідок впливу на політичну сферу мають змогу уникати покарання за вчинені корпоративні злочини.

Таким чином, західні дослідники пояснюють явище корпоративної злочинності переважно економічними факторами, що на нашу думку є значною мірою виправданим; однак не можна ігнорувати й інші фактори, які є доволі значущими. Так, говорячи про індивідуальні (конкретні) корпоративні злочини, західні вчені згадують як фактор «корисливу корпоративну культуру». Вказаний фактор (правда, дещо інакше сформульований, однак не принципово), давно визнається і у вітчизняній кримінології.

Щодо ж групового рівня дослідження детермінант, передусім звернемо увагу на наступні *детермінаційні комплекси*.

Економічні детермінанти. Ця група факторів найбільш тісно пов'язана із явищем корпоративної злочинності. Це обумовлено тим,

що: 1) діяльність корпорації є діяльністю підприємницькою, тобто такою, що провадиться з метою отримання прибутку; 2) напрямки діяльності корпорацій визначаються ними в залежності від економічних чинників, як-от: ситуація на ринку, стан конкуренції, економічна політика держави, купівельна спроможність споживачів товарів та послуг корпорації. Основним економічним фактором корпоративної злочинності виступає природна суперечність економічних відносин споживання. З цього приводу доречний відомий вислів В.М. Кудрявцева та В.Є.Емінова: «Ринкові відносини природньо обтяжені злочинністю. Пояснюється це тим, що вони засновані на конкуренції (а значить - на придушенні конкурентів, причому найчастіше аж ніяк не джентльменськими способами, на запрограмованій надмірності робочої сили, тобто безробіття, на вичавлюванні прибутку в можливо великих розмірах, на настільки ж запрограмованому майновому і соціальному розшаруванні людей)» [4, с.112].

Тезу щодо суперечливого характеру ринкових відносин як важливого фактору корпоративної злочинності можемо підтвердити тим, що за часів існування в нашій країні адміністративно-командної системи про корпоративну злочинність у сучасному розумінні цього поняття навіть не йшлося мови. Звичайно мали місце інші злочини в сфері економічної діяльності, але саме корпоративна злочинність «не існувала», а по-звичайному – не досліджувалась з ідеологічних причин. В недалекій історичній ретроспективі, можемо проаналізувати історію існування «кооперативного руху», який масово охопив республіки колишнього СРСР, у тому числі і Українську РСР, і був вельми фінансово успішним. Однак навряд чи можна уявити, що первинні ростки ринкового укладу економіки могли б дати достойний врожай без підтримки «корпорацій» - партійних еліт КПРС.

Окрім цього, окремими негативними економічними явищами, які можуть бути факторами корпоративної злочинності, є: різноманітні кризові явища в економіці, фінансова нестабільність, диспропорції в розвитку окремих регіонів чи окремих галузей господарства, високий рівень «тіньової» економіки та ін.

Якщо спробувати виділити, які з вищезазначених факторів є причинами, а які умовами злочинності, то можна зробити висновок, що продукуючим явищем щодо корпоративної злочинності є суперечність економічних ринкових відносин. Негативні економічні явища є лише своєрідними умовами корпоративної злочинності (наприклад, фінансова нестабільність в державі може бути умовою для незаконних операцій з боку корпоративних об'єднань). Ці умови сприяють розвитку корпоративної злочинності, але їх відсутність не виключає її існування.

Тобто, саме суперечність в економічних відносинах домінуючого економічного ладу можна визначити як *центральну причину* корпоративної злочинності. Такі суперечності усунути неможливо, оскільки, як вже зазначалося вище, ринкові відносини природно обтяжені злочинністю. Економічні відносини детермінують корпоративну злочинність в цілому, але, водночас, вони не є причинами або умовами індивідуальних злочинних проявів з боку корпорацій: адже для вирішення проблем та труднощів у діяльності корпорацій, що викликані ринковими відносинами та є природними, існують незлочинні шляхи.

Соціально-колективні детермінанти. Ця група факторів є завжди значущою в контексті злочинності в цілому, однак стосовно корпоративної злочинності їх детермінуючий вплив специфічний і вдало замаскований. Це пояснюється тим, що вказана група факторів існує ніби за межами механізму економічної діяльності корпорацій. Соціальна сфера буття суспільства самостійно майже не впливає на діяльність корпорацій. І навіть є передумови вважати, що діяльність корпорацій, навпаки - сама формує сферу і образ буття населення: агресивна, імперативна реклама по типу «купуй – або ти не в «тренді», нав'язування непотрібних і потенційно шкідливих товарів (ліків, наприклад), пропаганда ідеології «споживання заради споживання» тощо.

Звичайно, соціально-колективна несправедливість при розподілі соціальних благ може бути фактором злочинних діянь. Така ситуація можлива у разі, якщо держава своєю непостійною, кон'юнктурною економічною політикою повсякчас ставить у завідомо нерівне положення господарюючих суб'єктів (непрозорі

конкурси, нав'язані «експертизи» контрактів суб'єктів ЗЕД, а також прямі санкції і фіскальні переслідування). В такому разі при наявності сприятливих інших умов корпорації вчиняють злочинні діяння і для здобуття положення рівності та успішності.

Морально-психологічні детермінанти - це насамперед масова наявність в свідомості індивідів антисуспільних поглядів, традицій та звичок, які виникли відносно давно і існують до теперішнього часу. Щодо корпоративної злочинності зазначимо, що її основними детермінантами такого роду виступають: психологія жадібності, здирицтва, прагнення наживи за чужий рахунок і без вкладення адекватних особистих зусиль.

Підкреслимо, що в західній науковій літературі послідовно проводиться думка про те, що саме особлива корпоративна психологія є головною причиною корпоративної злочинності. Цікавими є дослідження Michael L. Benson, викладені автором в роботі «Combating Corporate Crime: Local Prosecutors at Work» [9]. Дослідником проведено опитування державних обвинувачів щодо того, що є причиною скоєння корпоративних злочинів. Основною причиною обвинувачі назвали саме поширеність в бізнес-колах так званої «злочинної практики», яка зводиться до звичного і загальноприйнятого порушення закону в інтересах ведення бізнесу. Тобто констатуємо, що в колах бізнес-еліт практикується психологія пріоритету бізнесу перед нормами права. Загальні культурні пріоритети фінансового успіху і зовнішній тиск для досягнення окремих економічних і корпоративних фінансових цілей підвищують ймовірність злочинної поведінки.

Отже, в бізнес-колах психологія жадібності, здирицтва детермінує корпоративну злочинність. Вочевидь, ці явища є ознаками «злочинної корпоративної культури». Злочинна корпоративна культура і призводить до порушень кримінально-правового характеру. Для збереження і збільшення прибутку, забезпечення домінування на нестабільному ринку, зменшення витрат компанії або усунення конкурентів з бізнесу, корпорації свідомо допускають злочинні способи і результати таких «змагань», як-от: заздалегідь прораховано нехтують забрудненням навколишнього середовища, беруть участь у фінансових

махінаціях і маніпуляціях, фіксують ціни, створюють і підтримують небезпечні умови праці, свідомо виробляють небезпечні продукти та інше [10, с.50-58].

Негативно-правові фактори детермінанти. До цієї групи детермінант корпоративної злочинності належать: недосконалість та суперечливість існуючого законодавства, недосконалість кримінально-правової політики, правовий нігілізм державного рівня тощо.

Ці фактори зазвичай виступають умовами, а не причинами корпоративної злочинності. Однак недооцінювати їх не слід. Так, наприклад, відсутність у кримінальному законодавстві дієвого (а не декларативного) механізму притягнення корпорацій до кримінальної відповідальності може слугувати сприятливою умовою для вчинення корпоративних злочинів. Прогалини у законодавстві сприяють формуванню криміногенної мотивації керівників корпорацій та поширення почуття безкарності в корпоративному середовищі.

До речі, це питання є актуальним для України в світлі прийняття закону про юридичну відповідальність юридичних осіб. Науковці і практикуючі юристи України наголошують на тому, що цим законом не створено чіткого механізму притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, залишається ряд процесуальних «непорозумінь» [11]. Прогалини в законодавстві не сприяють досягненню мети кримінального законодавства – запобіганню злочинності, а навпаки - створюють умови для її поширення.

Щодо кримінальної політики держави загалом зазначимо, що вона виступає в якості направляючої і мобілізуючої зусилля людей соціальної сили, яка приводить в рух механізми впливу на причини злочинності, саму злочинність як соціальне явище і скеровує суспільство на протидію конкретним злочинам. Змістом кримінальної політики є застосування в боротьбі зі злочинністю комплексу економічних, соціальних, організаційних, правових та інших заходів. Науково обґрунтована кримінальна політика передбачає концептуальну основу, конкретні шляхи, методи і засоби впливу на злочинність, стратегію і тактику боротьби зі злочинністю. Процеси криміналізації та декриміналізації повинні відповідати стану

суспільства і бажаним перспективам його розвитку. Саме тому необхідно при внесенні змін до законодавства користуватися досягненнями кримінологічної теорії запобігання злочинності. З огляду на існуючі в кримінальному законодавстві тенденції, зауважимо наступне. Криміналізація (і декриміналізація також) корпоративної злочинності по своєму характеру, дійовості, охопленню різноманітних проявів її повинна відповідати суспільній небезпечності, поширеності таких діянь та дійсним потребам суспільства. На цей час суспільна загроза корпоративної злочинності в українській державі є недооціненою. Недостатньо конкретне спрямування кримінальної політики держави направляє правозастосовні органи застарілими шляхами, орієнтує на боротьбу із класичними, індивідуальними злочинами (ухилення від сплати податків, службові злочини тощо), вирваними із суцільного контексту глобального явища корпоративної злочинності. Цим фактично створюються плідні умови для поширення даного виду злочинів.

Правовий нігілізм, як фактор злочинності, має широкий діапазон проявів: від скептичного ставлення до права, негативного ставлення до правових форм організації суспільних відносин, через заперечення соціальної цінності права - аж до свідомого, вмотивованого ігнорування вимог закону.

Правовий нігілізм як ознака корпоративної діяльності, корпоративного інтересу, зацікавленості тощо, формується внаслідок дії комплексу економічних та правових факторів. Адже, як зазначалось раніше, корпорації ставлять свої власні інтереси вище норм моралі і права. Правовий нігілізм корпорацій породжує впевненість колективу такого утворення у можливості «відступу» від чинного закону.

Організаційно-управлінські детермінанти. Серед цієї групи факторів найбільш виразними детермінантами корпоративної злочинності є: низький рівень організації діяльності державних органів, низька виконавча дисципліна державних службовців, прояви бюрократизму і корупції, відсутність взаємодії в роботі правоохоронних органів, низький рівень кваліфікації службовців контрольних та правоохоронних органів тощо. Організаційно-управлінські фактори, як і

негативно-правові, мають характер умов корпоративної злочинності.

Передусім, йдеться про неналежний рівень діяльності контролюючих та правоохоронних органів. Така ситуація сприяє існуванню корпоративної злочинності, дозволяє корпораціям проваджувати злочинну діяльність протягом тривалого часу, яка з великою вірогідністю залишиться поза кримінальним обліком. Наприклад, проведене нами дослідження кримінальних справ (проваджень) показало, що такий прояв корпоративної злочинності, як ухилення від сплати податків, в середньому триває від одного року і більше.

Прояви бюрократизму і корупції, ускладнюючи чи спотворюючи законні шляхи вирішення тих чи інших питань ведення бізнесу, сприяють поширенню незаконних способів вирішення таких питань. Прояви бюрократизму можуть обумовлювати та спричинювати корупційні корпоративні злочини.

Інші криміногенні фактори. Серед цієї групи детермінант необхідно першочергово виділити, як не парадоксально це звучить, саме існування корпоративної злочинності. Маємо на увазі, що існування в суспільстві цього явища є сприятливою умовою для самовідтворення явища і поширення корпоративних злочинів в сфері ведення бізнесу. Це відбувається шляхом втягнення в корпоративну злочинність нових осіб-корпорацій, «зараження» інших учасників економічного обігу.

Висновки. Таким чином, корпоративну злочинність обумовлюють різні за своєю природою детермінаційні комплекси. Їх визначення і вивчення в межах предмету кримінології є доволі складним, але нагальним завданням. В межах уявлення про загальні (родові) детермінаційні комплекси вважаємо, що економічні та суспільно-колективні чинники виступають причинним блоком детермінант. А переважно обумовлюючий зв'язок корпоративної злочинності прослідковується із морально-психологічними, негативно-правовими, організаційно-управлінськими та іншими криміногенними факторами.

На нашу думку, найбільший детермінуючий вплив в контексті існування та

відтворення корпоративної злочинності мають економічні фактори, ця думка аргументована принципами ринкової економічної системи: боротьба із конкурентами, прагнення до отримання максимальних доходів за умов мінімізації витрат, соціальне розшарування за майновою ознакою. Друге за значенням місце посідають суспільно-колективні чинники, недостатньо досліджені в контексті корпоративної злочинності: нав'язування психології «споживання заради споживання», гедонізму, індивідуалізму, зниження духовного рівня суспільства із переорієнтацією на споживчу модель існування тощо.

В той же час, доволі малодослідженими в науці є окреслені в статті питання впливу на корпоративну злочинність з боку таких факторів, як корпоративна корислива психологія, «злочинна практика», «захист корпоративного інтересу», а також корупція в різних її проявах – і як фактор гальмування економічних процесів, і навпаки – як фактор стимулювання тих же «злочинних практик», а також фактор самодетермінації злочинів корпорацій.

Вважаємо, що необхідність розширення наукового уявлення про зазначені детермінаційні комплекси корпоративної злочинності продиктована потребами сьогодення, важливішою з яких, без перебільшення, є захист суспільства від зростаючої загрози корпоративного засилля, забезпечення безпечних умов існування і можливості прогресивного суспільства у світовому контексті. Вирішення поставлених проблем потребує міждисциплінарних зусиль і залучення новітніх досягнень наук про суспільство, зокрема: проведення тематичних психологічних, соціологічних, політологічних досліджень, залучення категорій і апарату математичного моделювання, оптимізації кримінальної політики в контексті визначення пріоритетів кримінально-правової репресії.

Список використаних джерел:

1. The Potential Causes and Solutions of Corporate Crime. Megan's Law Journal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://meganslawjournal.com/2012/11/20/the-potential-causes-and-solutions-of-corporate-crime/>.
2. Біленчук П. Д. Генезис злочинності: детермінація та причинність / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. Т. Задояний, Л. В. Мошняга // Економіка, фінанси, право. – 2010. – № 10. – С. 32-36.
3. Криминологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
4. Криминологія : учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – 4-е изд. – М. : Норма, 2009. – 800 с.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.
6. Пивоваров В. В. Податкова і кредитно-фінансова злочинність: криминологічна характеристика та попередження : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Пивоваров ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. – 20 с.
7. Антонова Е. Ю. Понятие корпоративной преступности / Е. Ю. Антонова // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2011. – № 1. – С. 51-59.
8. T. R. Young Corporate crime: transpersonal ways to steal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.critcrim.org/redfeather/crime/005corporate.html>.
9. Michael L. Benson Combating Corporate Crime: Local Prosecutors at Work [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.google.com.ua/books?id=ZU-CViF7RKIC>.
10. Антонова Е. Ю. Корпоративная культура и предупреждение корпоративной преступности / Е. Ю. Антонова // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2013. – № 1. – С. 50-58.
11. Пивоваров В. В. Кримінальна відповідальність корпорацій: проблема визначення вини [Електронний ресурс] / В. В. Пивоваров, В. В. Маковецька // Теорія і практика правознавства: електронне видання. – 2014. – Вип. 2 (6). – Режим доступу : <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua>.

References

1. The Potential Causes and Solutions of Corporate Crime. Megan's Law Journal [Online resource]. – Access : <http://meganslawjournal.com/2012/11/20/the-potential-causes-and-solutions-of-corporate-crime/>.
2. P. D. Bilenchuk Origin of Criminality: Determination and Reasoning / P. D. Bilenchuk, A. P. Hel, M. T. Zadoianyi, L. V. Moshniaha // Ekonomika, finansy, pravo (Economy, Finances, Law). – 2010. – No. 10. – Pp. 32-36.
3. Criminology: General and Special Parts : textbook / I. M. Danshyn, V. V. Holina, M. Yu. Valyiska and others; under the general editorship of V. V. Holin. – 2nd ed. rev. and enlarged. – Kh. : Pravo, 2009. – 288 p.
4. Criminology : textbook / under the editorship of V. N. Kudriavtsev, V. E. Eminov. – 4th ed. – M. : Norma, 2009. – 800 p.
5. A. P. Zakaliuk Course of Modern Ukrainian Criminology: Theory and Practice : in 3 books / A. P. Zakaliuk. – Book 1: Theoretical Fundamentals and History of Ukrainian Criminological Science. – K. : Publishing House “In Yure”, 2007. – 424 p.
6. V. V. Pyvovarov Tax, Credit and Financial Criminality: Criminological Characteristics and Prevention : synopsis of a thesis for a candidate of juridical sciences : 12.00.08 / V. V. Pyvovarov ; Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine. – Kh., 2003. – 20 p.
7. E. V. Antonova Definition of Corporate Crime / E. V. Antonova // Kriminologicheskii zhurnal Baikalskogo gosudarstvennogo universiteta ekonomiki i prava (Criminological Journal of Baikal State University of Economics and Law). – 2011. – No. 1. – Pp. 51-59.

8. T. R. Young Corporate crime: transpersonal ways to steal [Online resource]. – Access : <http://www.critcrim.org/redfeather/crime/005corporate.html>.

9. Michael L. Benson Combating Corporate Crime: Local Prosecutors at Work [Online resource]. – Access : <http://books.google.com.ua/books?id=ZU-CViF7RKIC>.

10. E. Yu. Antonova Corporate Culture and Prevention of Corporate Criminality / E. Yu. Antonova // Kriminologicheskii zhurnal Baikalskogo gosudarstvennogo universiteta ekonomiki i prava (Criminological Journal of Baikal State University of Economics and Law). – 2013. – No. 1. – Pp. 50-58.

11. V. V. Pyvovarov Criminological Liability of Corporations: Issues of Guilt Identification [Online resource] / V. V. Pyvovarov, V. V. Makovetska // Teoriia i praktyka pravoznavstva (Theory and Practice of Legal Studies): online publication. – 2014. – Issue 2 (6). – Access : <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua>.